

Гордана Петковић
КАРЛОВАЧКИ ГЛАСНИК
1918–1919

ЕДИЦИЈА
Пречански Срби до слома Аустроугарске
КЊИГА 19

Уредник
Зоран Колунџија

Порекло илустрација:

Музеј града Новог Сада: 23, 31, 44, 57, 63, 66, 78, 88, 92, 111, 120, 137, 157, 175, 179, 192, 214, 231, 236, 250, 270, 304, 322, 371, 373-376; Библиотека Матице српске: 20, 30, 42, 52, 74, 86, 96, 106, 116, 138, 156, 377; Народна библиотека Србије: 102; Љубица Бастић: 21, 35, 141, 160, 274, 366, 369, 370; Бранислава Арсенијевић: 55, 75, 363, 364; Јасна Маширевић Атанацковић: 196, 325; Нада Остојић Агбаба: 288; Породица Поповић: 59; Породица Вуковић: 99, 341; Породица Миљушевић: 371.

На њредњој корици

Улазак српске војске у Карловце, 1918.
Фотограф Бошко Жикић (вл. породице Поповић)

На њолеђини

Улазак српске војске у Карловце, 1918.
Фотограф Бошко Жикић (вл. породице Вуковић)

Copyright © ИК Прометеј, Нови Сад, 2020.

Издавање Едиције њодржао је
Покрајински секретаријат за културу,
јавно информисање и односе са верским заједницама

ГОРДАНА ПЕТКОВИЋ

КАРЛОВАЧКИ
ГЛАСНИК
1918–1919

ПРОМЕТЕЈ
Нови Сад

РТВ
РАДИО ТЕЛЕВИЗИЈА
ВОЈВОДИНЕ

САДРЖАЈ

РЕЧ ПРИРЕЂИВАЧА	7
Godina I — Sr. Karlovci, 4. novembra 1918. — Broj 1. GLASNIK NARODNOGA VEĆA Izdaje: Odbor Narodnoga veća	19
Година I — Ср. Карловци, 23. октобра (5. новембра) 1918. — Број 2. ГЛАСНИК НАРОДНОГА ВЕЋА Издаје: Одбор Народнога већа	29
Godina I — Sr. Karlovci, 7. novembra 1918. — Broj 3. GLASNIK NARODNOGA VEĆA Izdaje: Odbor Narodnoga veća	41
Година I — Ср. Карловци, 27. октобра (9. новембра) 1918. — Број 4. ГЛАСНИК НАРОДНОГ ВЕЋА Издаје: Одбор Народнога Већа	51
Godina I — Sr. Karlovci, 10. novembra 1918. — Broj 5. GLASNIK NARODNOGA VEĆA Izdaje: Odbor Narodnoga veća	62
Година I — Ср. Карловци, 30. октобра (12. новембра) 1918. — Број 6 ГЛАСНИК НАРОДНОГА ВЕЋА Издаје: Одбор Народнога већа	73
Godina I — Sr. Karlovci, 13. novembra 1918. — Broj 7. GLASNIK NARODNOGA VEĆA Izdaje: Odbor Narodnoga veća	84
Година I — Ср. Карловци, 1. (14.) новембра 1918. — Број 8 ГЛАСНИК НАРОДНОГА ВЕЋА Издаје: Одбор Народнога већа	95
Godina I — Sr. Karlovci, 16. novembra 1918. — Broj 9. GLASNIK NARODNOGA VEĆA Izdaje: Odbor Narodnoga veća	105
Број 10 — Ср. Карловци, среда 7. (20) новембра 1918. — Година I ГЛАСНИК – GLASNIK	115
Број 11 — Ср. Карловци, субота 10. (23.) новембра 1918. — Година I ГЛАСНИК – GLASNIK	136
Број 12 — Ср. Карловци, среда 14. (27.) новембра 1918. — Година I ГЛАСНИК – GLASNIK	154

Број 13. — Ср. Карловци, субота 17. (30.) новембра 1918. — Година I	
ГЛАСНИК – GLASNIK	174
Број 14. — Ср. Карловци, среда 21. новембра (4. децембра) 1918. — Година I	
ГЛАСНИК – GLASNIK	190
Број 15. — Ср. Карловци, субота 24. новембра (7. децембра) 1918. — Година I	
ГЛАСНИК – GLASNIK	211
Број 16. — Ср. Карловци, среда 28. новембра (11. децембра) 1918. — Година I	
ГЛАСНИК – GLASNIK	229
Број 17. — Ср. Карловци, субота 1. (14. децембра) 1918. — Година I	
ГЛАСНИК – GLASNIK	248
Број 18. — Ср. Карловци, среда 5. (18.) децембра 1918. — Година I	
ГЛАСНИК – GLASNIK	266
Број 19. — Ср. Карловци, субота 8. (21.) децембра 1918. — Година I	
ГЛАСНИК – GLASNIK	285
Број 20. — Ср. Карловци, среда 12. (25.) децембра 1918. — Година I	
ГЛАСНИК – GLASNIK	303
Број 21. — Ср. Карловци, субота 15. (28.) децембра 1918. — Година I	
ГЛАСНИК – GLASNIK	321
Број 22. — Ср. Карловци, понедељак 24. децембра 1918. (6. јануара 1919) — Година I	
ГЛАСНИК – GLASNIK	339

ПРИЛОЗИ

ПРИЛОГ БР. 1

Чланови председништва карловачког Одбора Народног већа

361

ПРИЛОГ БР. 2

Поједини чланови одбора Народног већа

369

ПРИЛОГ БР. 3

Управа и лекари Војне болнице

373

Карловачки прозор у свет
Гласник Народној већи
1918–1919

РЕЧ ПРИРЕЂИВАЧА

Новембарски дани 1918. године били су судбоносни за Србе у Аустроугарској, јер је у том бурном периоду, на самом крају Првог светског рата, остварен њихов давнашњи сан – уједињење са матицом Србијом.

Идеја о уједињењу југословенских народа у једну државу, која се јавила током 19. века и развијала у различитим правцима, допринела је да почетком следећег столећа ојача југословенски покрет у земљама Хабзбуршке монархије. Промене у Србији, настале 1903. године, њен успешан отпор Аустроугарској током Царинског рата и велике победе српске војске у балканским ратовима, усмеравале су Србе, али и друге јужнословенске народе Монархије ка Србији. Аустроугарском објавом рата, јула 1914, стављено је „било на дневни ред цело југословенско питање“.¹

Рат, започет 28. јула 1914. године између Аустроугарске и Краљевине Србије, чији је повод био Видовдански атентат у Сарајеву, а узроци много дубљи и комплекснији, убрзо је добио светске размере. На једној страни су биле Централне силе – Аустроугарска, Немачка, а на другој Антанта – Француска, Велика Британија и Русија. Србија је већ на самом почетку рата формулисала идеју о уједињењу свих југословенских народа у заједничку државу као свој ратни програм,

¹ Владимир Ћоровић, *Историја Југославије*, Београд 1989, 569.

што је потврђено и декларацијом Народне скупштине на заседању у Нишу 7. децембра 1914. Декларација је била основ за сарадњу српске владе са политичком емиграцијом из Аустроугарске, чији су припадници већ и пре званичне објаве рата били ван граница Монархије.² У пролеће 1915. године у Паризу је конституисан Југословенски одбор, оформљен од припадника југословенске емиграције, са задатком да одржава везе са српском владом, заступа интересе југословенских народа и обавештава јавно мњење европских земаља о југословенском питању. За председника Одбора изабран је др Анте Трумбић, истакнути политичар југословенске оријентације из Далмације.

Образовањем Југословенског одбора створен је, поред српске владе, други стуб уједињења југословенских народа и оснивања заједничке државе. Међутим, њихов положај није био сасвим равноправан, као што није била једнака ни њихова моћ ни утицај. У сложеним међународним околностима, које нису биле најповољније за решавање југословенског питања,³ српска влада и Југословенски одбор сукобили су се у вези са карактером уређења будуће државе и положаја Одбора. На иницијативу Николе Пашића, јула 1917. године, дошло је до сусрета ове две стране на Крфу. Резултат ових разговора била је Крфска декларација, усвојена 20. јула 1917, која је представљала компромисно решење. Декларација је предвиђала да се будућа држава организује као уставна, демократска и парламентарна монархија са српском династијом; предвиђена је равноправност језика и писма, као и вероисповести, један грб, једна застава и једна круна.⁴

После војничког слома, крајем 1915, претила је опасност да се ратни циљеви Србије не остваре у потпуности. Организовано повлачење војске, владе, Народне скупштине и других државних органа, политички и морални кредит који је стекла храбрим отпором и албанском трагедијом, представљали су основу за државни опстанак Србије у међународној заједници и очување југословенског програма као ратног циља. Крфска декларација је дала ново обележје југосло-

² Међу политичарима и јавним радницима у емиграцији били су Анте Трумбић, Никола Стојановић, Душан Васиљевић, Хинко Хинковић, Љуба Леонтић, Иван Мештровић и други.

³ Русију је захватила Фебруарска револуција, Аустроугарска је остала без цара Франца Јозефа, Сједињене Америчке Државе су ушле у рат против Немачке, док су силе Антанте настојале да закључе сепаратни мир са Аустроугарском и мешале се у унутрашње послове малих савезничких држава.

⁴ Dragoslav Janković, Bogdan Krizman, *Građa o stvaranju jugoslovenske države 1918*, knj. I, Beograd 1964, 148.

венском програму, јер је по први пут изложено његово детаљније тумачење, и по први пут је званично прихваћено начело слободног самоопредељења народа.⁵

Прилике у Војводини, од почетка рата, нису допуштале било какву националну политичку активност. Српски народ у Аустроугарској монархији трпео је различите врсте репресалија – забрањен је рад политичким странкама и друштвима, а њихова гласила су угашена, вршено је хапшење и интернирање виђених Срба, проглашен је преки суд, честа су била мучења и убијања недужног становништва. Реквирирање српске имовине, па чак и црквених звона, која нису смела да се оглашавају, било је уобичајена појава.

Масовна страдања становништва забележена су после тзв. Сремске операције, кратког упада српске војске у Срем 1914. године, јер је она одушевљено прихваћена. Појава добровољаца представљала је облик масовнијег испољавања српских и југословенских осећаја. У другој половини 1918. више од једне трећине добровољаца, односно преко 7000, било је из Војводине.⁶

Приликом формирања Југословенског одбора 1915. Пашић је предложио да у њега уђе и један представник из Војводине. Међутим, овај предлог је остварен тек почетком 1917, када је његовим чланом постао књижевник Вељко Петровић.

Крајем 1916. и током 1917. године дошло је до извесног политичког кретања у Војводини. Ову промену условили су аустроугарски порази на фронту, велики губици у људству, масовно дезертирање из војске, појава „зеленог кадра“ и несташица животних намирница. Национални, социјални и политички проблеми су у тој мери дошли до изражаја, да је њихово решење постало немогуће у постојећим државноправним оквирима.

Ради прихватања ратне сирочади из Босне и Херцеговине у Новом Саду је, крајем 1917. основан Средишњи одбор за Бачку, Банат и Барању. Одбор је имао 14 чланова, а његово председништво чинили су Зорка С. Лазић, др Коста Хаџи, Јелена Остојић и др Игњат Павлас. Ова акција је представљала прво окупљање представника грађанског и политичког живота од почетка рата.

⁵ Опширније у: *Ђорђе Сijanковић, Никола Пашић и југословенско питање*, том I, Београд 1985.

⁶ О добровољачком питању у Првом светском рату опширније видети у радовима Милана Мицића.

Наду у ослобођење Србима *Пречанима* улила је српска војска, која је након пробоја Солунског фронта, септембра 1918, незадрживо напредовала ка северу, не заустављајући се после ослобођења Београда.

После четворогодишњег присилног ћутања, Матица српска је у време слома Аустроугарске, у јесен 1918, постала стожер борбе за националну ствар војвођанских Срба. До првих конкретнијих акција дошло је током октобра 1918, када су се у Суботици, у више наврата, са Тихомиром Остојићем, секретаром Матице српске, састали војвођански политичари, махом демократски оријентисани матичари. Они су изнели своје опредељење да се Војводина одвоји од Угарске и прикључи будућој југословенској држави. Своју резолуцију су допунили ставом о признавању компетенције Народног вијећа, које је у међувремену формирано у Загребу, као и то да ће само мировна конференција бити меродавна за војвођанско питање.

Другу струју предводио је Јаша Томић, вођа војвођанских радикала. Они су се, такође, састали у Суботици и определили за отцепљење од Угарске, али нису били за сарадњу са Народним вијећем, већ за непосредно сједињење Војводине са Србијом.⁷ Нејединство мишљења и акција, чак и у оквиру исте странке, показивала су да није постојао јасан политички став и програм о путу и начину уједињења. Ситуација је била таква делимично и због ратних услова, поремећених комуникација, као и чињенице да су се значајни учесници ових догађаја мало пре тога вратили из затвора или интернације, и да су на неки начин били затечени збивањима.

На састанку радикала у Суботици донета је одлука да се формира Велики народни одбор као носилац националног покрета и средишња управа, а у појединим местима народни одбори. Улогу Великог народног одбора преузео је Српски народни одбор који је већ крајем октобра (почетком новембра по новом календару) деловао у Новом Саду. Може се рећи да се он развио из Средишњег одбора за Бачку, Банат и Барању за прихватање и смештај деце из Босне и Херцеговине. Српски народни одбор конституисао се на седници од 3. новембра 1918. одржаној у Матици српској у Новом Саду. За председника је

⁷ Љубомирка Кркљуш, „Војводина у време присаједињења Краљевини Србији 1918. године“ у: *Присаједињење Војводине Краљевини Србији 1918*, зборник радова, Нови Сад 1993, 13–14.

изабран Јаша Томић, за потпредседнике Аркадије Варађанин и др Игњат Павлас, за секретаре Мита Ђорђевић и др Милан Петровић.

Српски народни одбор је од почетка свог рада имао двоструку функцију: да делује као нова, градска власт и да врши улогу централног одбора свих српских народних одбора, српско-буњевачких и других мешовитих одбора који су били усмерени на отцепљење Војводине од Аустроугарске. Друга његова функција била је сарадња са владом и Врховном војном командом Краљевине Србије и са Народним вијећем Словенаца, Хрвата и Срба у Загребу.

Ради лакшег обављања послова, у оквиру Српског народног одбора формиране су секције, које су према потреби бивале допуњене спољним члановима – као што су Секција за уређење болница, Секција за економске послове, Секција за размештај и дочекивање српских војника и гостију, Секција за прикупљање прилога и друге.

Први задатак који се поставио пред Српски народни одбор било је очување реда и мира. Наиме, после преврата у Мађарској, од 31. октобра, нова влада Михаља Карољија позвала је војску да положи оружје. У ситуацији када се мађарска војска масовно повлачила, а власт била немоћна, јер се и полиција распала, све бурније су се испољавали револуционарни импулси. Чак је и мађарска власт тражила помоћ од Срба, па је оформљена Српска народна стража, са задатком да одржава ред и мир, као и да обезбеђује сигурност кретања и живота у граду.

Српски народни одбор је истакао свој основни циљ – организовање слободно изабране народне скупштине, која ће одлучити о судбини народа у Војводини на основу права самоопредељења народа. Ради остварења овог циља било је неопходно организовати месне народне одборе у целој Војводини, што је и учињено до половине новембра 1918. године.

Матица српска се одмах ставила на располагање овом привременом српском органу власти, тако да је њена зграда постала политичко седиште, не само за Нови Сад, него и за целу Војводину. Српски народни одбор је свакодневно заседао у Матици, а скоро сви функционери Одбора били су и чланови органа Матице – др Милан Петровић, Аркадије Варађанин, Мита Ђорђевић, др Тихомир Остојић, др Лаза Марковић и други. Под окриљем Матице српске Српски народни одбор је покренуо и своје гласило под називом *Српски лист*, чији је први број изашао 6. новембра 1918.

У то време мање групе српске војске почеле су да прелазе Саву и Дунав. На вест о њиховом доласку Одбор је сазвао хитну седницу у ноћи између 8. и 9. новембра, којој су присуствовали и представници мађарских градских власти. Одлучено је да Српски народни одбор преузме управу града. Српска војска, на челу са мајором Војиславом Бугарским, свечано је ушла у град на појутарје Митровдана, 9. новембра 1918.

После уласка српске војске Српски народни одбор је могао да се посвети испуњавању политичких задатака, пре свих организовању Велике народне скупштине, на којој је требало да се одлучи о начину уласка у нову југословенску државу. Пододбор, чији је задатак био да припреми изборни ред и предлоге одлука Велике народне скупштине, чинили су Јаша Томић, др Милан Петровић, др Игњат Павлас, Мита Клицин и Павле Татић. Изборни ред, који је убрзо припремљен, био је напреднији од тадашњег изборног закона у Мађарској и Србији, али и од каснијег Закона о избору посланика за уставотворну скупштину Краљевине СХС. Право гласа имали су Срби, Буњевци и остали Словени оба пола са навршених 20 година старости. Предвиђено је да се посланици бирају по општинама, на сваких хиљаду становника по један. Нарочито је било важно што је овај изборни ред дао и женама активно и пасивно право гласа.

Током припрема предлога одлука за Велику народну скупштину показале су се разлике у ставовима унутар Српског народног одбора. Међу члановима није било неслагања у вези са ставом да се Војводина одвоји од Угарске и да се не подлегне Карољијевим обећањима да ће Срби у „демократској Мађарској“ уживати сва права и слободе. Међутим, као што је већ речено, постојала су два пута која су водила ка уједињењу. Један је водио преко Народног вијећа у Загребу, заједно са земљама које су биле у саставу Аустроугарске (Хрватском, Славонијом, Далмацијом, Босном и Херцеговином, Словенијом), ка уједињењу са Србијом и Црном Гором. Други је водио непосредном прикључењу Краљевини Србији.

Народно вијеће у Загребу сматрало је Војводину, у заједници са другим југословенским земљама бивше Аустроугарске, саставним делом, и из тог разлога је Војводини понуђено десет места у овом телу, од којих је било попуњено само једно, избором Васе Стајића. Тихомир Остојић и демократе окупљене око њега, међу које спада и Стајић, сматрао је да „природан пут“ Војводине у нову државу води управо преко Народног вијећа.

Другу могућност заступао је Јаша Томић и радикали које је предводио. Сматрао је природнијим да се Срби у Војводини политички прво уједине са Србијом и да са њом уђу у заједничку државу. Томић се бојао ризика да не дође до уједињења југословенских земаља, и да Војводина не остане изван граница Србије. Присуство српске војске у Војводини, посебно у Новом Саду, ојачало је позиције оних снага које су желеле да Војводина са Србијом уђе у заједничку државу.

Дилему о начину уласка Војводине у нову државу разрешила је Велика народна скупштина, одржана 25. новембра 1918. у великој дворани Гранд-хотела у Новом Саду. У њеном раду учествовали су изасланици из свих крајева Бачке, Баната и Барање, укупно њих 757 (578 Срба, 84 Буњевца, 62 Словака, 21 Русин, 3 Шокца, 6 Немаца и 1 Мађар) из 211 општина. Међу посланицима је било и седам жена. Скупштина је усвојила резолуције према којима је изречен прекид државноправних веза Војводине са Угарском и њено присаједињење Краљевини Србији, односно новој држави. Изабран је Велики народни савет од 50 чланова. Савет је поставио Народну управу, под председништвом Јована Лалошевића, која је подељена на 11 ресора.

У циљу остварења јединствене државе изабрана су по два представника Скупштине, са задатком да буду на услузи српској влади у Београду (Јаша Томић и Блашко Рајић) и Народном вијећу у Загребу (др Јован Манојловић и Васа Стајић).

Улогу какву је Српски народни одбор у Новом Саду имао за Бачку, Банат и Барању, у Срему је преузео Одбор Народног вијећа у Руми, на челу са др Жарком Миладиновићем.

Дан пре одржавања новосадске скупштине у Руми је, 24. новембра 1918, одржан Збор изасланика народних већа са подручја Срема. Присуствовало је 313 посланика из стотинак сремачких места, међу којима је био и значајан број Карловчана. У резолуцији донетој на овом Збору тражено је да се оствари јединствена, демократски уређена држава Срба, Хрвата и Словенаца под династијом Карађорђевића, а од Народног вијећа у Загребу очекивало се да што пре оствари заједничку владу са седиштем у Београду. У случају племенског или политичког цепања, посланици су изјавили да ће се одлучити за непосредно присаједињење Краљевини Србији, која би у том случају на конференцији мира заступала њихове интересе.⁸

⁸ Опширније о Збору у: Илија Петровић, *Присаједињење Срема Србији 1918*, Рума 1994.

„Историјска заслуга је Српског народног одбора у Новом Саду (и Јаше Томића) што је у одлучном историјском моменту умео да се правилно политички оријентише, те истакне принцип самоопредељења Срба и Словена Јужне Угарске, као основу за свој национално-политички програм. Када се узме у оцену врло компликована ситуација у овом подручју, уз сасвим неизванредан исход питања судбине ових крајева на предстојећој конференцији мира у Паризу, нарочито због сложене народносне структуре овог подручја, овај подухват Српског народног одбора у Новом Саду добија своју праву, изванредно велику вредност.“⁹

Новембра 1918. године Војводина (Банат, Бачка и Барања) се прва прикључила Србији, да би заједно ишле у уједињење. Дан по одржавању Велике народне скупштине у Новом Саду, 26. новембра, Народна скупштина у Подгорици одлучила је да се и Црна Гора уједини са Србијом. Првог децембра 1918. у Београду је свечано проглашено уједињење, по Народном вијећу прокламоване Државе СХС и Србије. Регент Александар је прогласио Краљевину СХС и свечано обећао да ће бити веран уставним, парламентарним и демократским начелима владавине.

У првим новембарским данима, пре него што је војвођанске крајеве запосела српска војска, покренута су два листа као органи народних одбора, односно већа – *Гласник Народној већа* у Сремским Карловцима 4. новембра, а убрзо потом и *Српски лист* у Новом Саду 6. новембра 1918. године. У том периоду појавило се још неколико листова који су, углавном, покренути као органи народних одбора, али су убрзо добијали страначка обележја или су престали да излазе. Међутим, *Српски лист* и *Гласник Народној већа* једина су два листа, односно органа народних одбора/већа, која су излазила у континуитету у периоду од почетка новембра 1918. до почетка јануара, односно фебруара 1919. године. Од непроцењиве је важности што су сачувани сви бројеви оба листа, јер нам сведоче о збивањима у тим судбоносним данима, данима када су се остваривали снови *йречанских* Срба. Важно је напоменути да се тако комплетни чувају једино у Библиотеци Матице српске у Новом Саду.

⁹ Милорад Ботић, *Велики народни савет Баната, Бачке и Барање*, рад Народне управе у Новом Саду и политичке прилике у Војводини 1918-1919. (Прештампано из Гласника АК у АПВ, бр 7, 8. и 9. из 1969), 3.

Наша намера је да представимо оригиналан текст *Гласника Одбора Народној већа*, на сличан начин као што је пре две године представљен *Српски лист*. Јер, као што је и за *Српски лист* назначено, њихов садржај има немерљив значај за проучавање процеса, догађаја и времена у којем је излазио. Други важан разлог је практичне природе – потиче из жеље једног истраживача (приређивача) да лист буде лакше доступан стручној и широј публици.

Гласник Народној већа покренут је 22. октобра/4. новембра 1918. године, само дан после формирања Одбора Народног већа у Сремским Карловцима, као његов орган. Политички живот у Карловцима током рата био је пасивизиран као и у осталим војвођанским местима, а по његовом завршетку водећу улогу у Срему преузела је Рума.¹⁰ Вођство сремских радикала преузео је, од Карловчанина др Ђорђа Красојевића, румски адвокат др Жарко Миладиновић, тако да су и политичке иницијативе долазиле из Руме.

У сремскокарловачком Одбору Народног већа окупили су се, без разлике, и радикали и демократе, и Срби, и Немци и Хрвати, из свих сталеза, како би организовали нову власт. На челу месног одбора био је Милан Недељковић, гимназијски професор, публициста и политичар, потпредседници др Стеван Симеоновић-Чокић, адвокат и др Јурај Рашкај, јавни бележник и тајник Људевит Ауер, адвокат.

Главни уредник *Гласника* био је Људевит Ауер, пореклом из старе немачке карловачке породице, ђак Карловачке гимназије и будући министар у југословенским владама. Поред њега је значајну улогу имао Стеван Симеоновић-Чокић,¹¹ као и Недељковић, у улози члана Одбора за политичку цензуру.

Укупно је објављено 22 броја *Гласника Народној већа* (од десетог броја у наслову се налази једино реч *Гласник*) од којих је само последњи број, објављен 24. децембра 1918. по старом, односно 6. јануара по новом календару, улазио у 1919. годину. Лист је објављиван средом и суботом, а штампан је у Српској манастирској штампарији у Сремским Карловцима, на ћириличном и на латиничном писму. Овај податак не чуди, јер кроз овај лист, све време док је објављиван, ширен је дух југословенства.

¹⁰ Срем је административно припадао Хрватској, односно Троједној краљевини.

¹¹ Ауер је раније био конципијент у Чокићевој адвокатској канцеларији, што значи да су њих двојица и пре новембра 1918. блиско сарађивали.

Поред обавезних актуелних уводника, затим рубрике под називом *Полиитички њреглед*, следиле су, у краткој форми, *Домаће весџи*, *Белешке* и *Последње весџи*. Убрзо је уведена рубрика под називом *Из наших крајева* у којој су се могле прочитати вести из разних крајева будуће државе, расправљало се о актуелним проблемима, међу којима се најчешће спомињу они произашли из италијанских аспирација на јадранском Приморју.¹² У већини бројева заступљена је рубрика *Подлистак*, са различитим литерарним садржајима. Приметан је неупоредиво мањи број огласа у односу на *Српски лист*.

Судећи по томе што цена примерка *Гласника Народној већа* није назначена, закључујемо да се лист у почетку делио бесплатно, све до десетог броја, када му је скраћен назив и назначена цена од 40 потура по примерку (или 5 круна до краја године).

Лист је престао да излази онда када је и месни одбор престао са радом, у периоду када је државна власт била конституисана. Уредништво, које је било наклоњено демократама, надало се, као и у случају *Српској листи*, да ће ускоро покренути страначко гласило. Али до тога није дошло.

Унука главног уредника листа, др Људевита Ауера, госпођа Љубица Бастић из Београда, до недавно је чувала у заоставштини свог деде неколико бројева *Гласника Народној већа*, које нам је љубазно уступила на коришћење, а потом и поклонила Музеју града Новог Сада (Завичајној збирци у Сремским Карловцима). Чињеница да ни његови потомци нису имали у поседу све бројеве *Гласника*, односно да се они могу читати само у читаоницама Библиотеке Матице српске, инспирисала нас је да размислимо о начину представљања *Гласника Народној већа* широј читалачкој публици. Због тога изражавамо велику захвалност госпођи Љубици Бастић и њеној породици.

Захвалност дугујемо издавачима – ИК „Прометеј“ и Радио-телевизији Војводине, на разумевању нашег настојања да *Гласник Народној*

¹² О територијалним аспирацијама Италије и њеним настојањима да се изврши Лондонски уговор видети више у: Andrej Mitrović, *Italija i stvaranje Jugoslavije 1918. godine*, Zagreb 1969; Andrej Mitrović, *Jugoslavija na Konferenciji mira 1919–1920*, Beograd 1969, 103–121. Лондонски уговор је тајно склопљен између сила Антанте и Италије (1915). Уговор је предвиђао да Италија уђе у рат против Централних сила, а да за узврат добије Тирол, аустроугарско Приморје, укључујући Трст, Црес, Лошињ, Крк, Ријеку, Северну Далмацију са Задром и Шибеником, острва Брач и Раб, делове Крањске и Корушке, острва Додеканез, луку Валона у Албанији, део немачких колонија у Африци и Азији и протекторат над Албанијом.

ної већа буде доступнији широј читалачкој публици. Захваљујемо на помоћи Библиотеци Матице српске и Музеју града Новог Сада. Личну захвалност исказујемо, госпођама Бранислави Арсенијевић, Јасни Маширевић, Нади Остојић-Агбаба, Светлани Вучић, господину Тибору Бодоло, породицама Вуковић и Поповић.

Надамо се да ће ова књига, уз фотографије које у оригиналном тексту не стоје, и биографије значајних личности, које се у оригиналном тексту помињу, на другачији начин осветлити људе, догађаје и процесе на крају Првог светског рата у Сремским Карловцима, у одсудним тренуцима за српски народ у Војводини.

Гордана Пејковић

GLASNIK NARODNOGA VEĆA
Izdaje: Odbor Narodnoga veća

PROGLAS

NARODNOGA VEĆA¹ I NARODNE VLADE

- 1.) Narodno veće je izdalo amnestiju za sve političke osuđeničke, za osuđene po vojnim sudovima, za vojničke begunce i za zeleni kadar, ako položi oružje i vrati se mirno svojim kućama. *Više hiljada vojnika pristupilo je već u narodnu vojsku!*
- 2.) Proglašen je preki sud za županiju sremsku, virovitičku, požešku i be-lovarsku za zločin bune, umorstva, paleža, krađe i zlobne štete tuđeg vlasništva. *U Os[j]jeku i nekim drugim mestima izvršena je smrtna kazna na zločincima, koji su palili, ubijali i krali.*
- 3.) Pod mojim predsedništvom imenovana je NARODNA VOJSKA.
- 4.) R[ij]eka je prešla u upravu hrvatske vlade. Velikim županom R[ij]eke imenovan je DR LENAC.²
- 5.) Ratna mornarica predala se je izaslanicima Narodnoga veća. – Po Narodnom veću je imenovan admiralom ratne mornarice u Pulju: PRICA.³ Na svim ratnim brodovima viju se hrvatske zastave.

¹ Народно вијеће СХС било је политичко представништво Словенаца, Хрвата и Срба, који су живели у Аустроугарској. Формирано је 8/21. октобра 1918. у Загребу.

² Рикард Ленац (1868–1949?), правник, политичар и публициста. Био је велики жупан Ријеке (1918).

³ Драгутин Прица (Св. Јурај, Сењ, 1867–Опатија, 1960), адмирал. Служио је у аустроугарској морнарици до маја 1918. када је, на лични захтев, пензионисан. Народно вијеће у Загребу га је 31. октобра 1918. поставило за повереника (министра) за морнарицу. У Ратној морнарици Краљевине СХС био је командант Боке Которске (1922–1923), потом командант Морнарице (1923–1929), ађутант краља (до 1927) и стални почасни ађутант краља Александра I Карађорђевића. Пензионисан је 1929. по сопственој молби.

GLASNIK NARODNOGA VEĆA

Izdaje: Odbor Narodnoga Veća

PROGLAS

NARODNOGA VEĆA I NARODNE VLADE.

- 1.) Narodno Veće je izdalo amnestiju za sve političke osuđenike, za osuđene po vojnim sudovima, za vojničke begunce i za zeleni kadar, ako položi oružje i vrati se mirno svojim kućama. *Više hiljada vojnika pristupilo je već u narodnu vojsku!*
- 2.) Poglašen je preki sud za županiju sremsku, virovičku, požešku i belovarsku za zločin bune, umorstva, paleža, krađe i zlobne oštećenja tuđega vlasništva. *U Oseku i nekim drugim mestima izvršena je smrtna kazna na zločincima, koji su palili, ubijali i krali.*
- 3.) Pod mojim predsedništvom imenovana je NARODNA VOJSKA.
- 4.) Reka je prešla u upravu hrvatske vlade. Velikim županom Reke imenovan je DR. LENAC.
- 5.) Ratna mornarica predala se je izaslanicima Narodnoga Veća. — Po Narodnom Veću je imenovan admiralom ratne mornarice u Pulju: PRICA. Na svima ratnim brodovima viju se hrvatske zastave.
- 6.) Narodno Veće imenovalo je zemaljskim ministrom za Istru: MATKA LAGINJU.
- 7.) U Zagrebu vlada potpuni mir i oduševljenje, kao što to dolikuje ovome ČASU NAŠE NARODNE SLOBODE I JEDINSTVA.

Pozivam celi narod, da stupi u službu narodne stvari, da se pokorava Narodnom Veću i Narodnoj Vladi, te da se svugde uspostavi mir i red.

U Zagrebu, dne 31. oktobra 1918.

Za Narodnu Vladu

Ban Mihalović v. r.

Oglas Narodnog Veća.

U interesu javne sigurnosti mira i reda zabranjuje se građanstvu neovlašteno nošenje oružja i pucanje u ovome gradu.

Preki sud je proglašen.

Sr. Karlovci, 3. novembra 1918.

Odbor Narodnog Veća.

Velika narodna skupština Izbor Odbora Narodnoga Veća

Prema pozivu Narodnoga Veća u Zagrebu za sveopću narodnu organizaciju od 23. oktobra o. g. sastali su se u Sr. Karlovcima neki vidljiviji građani na sednici 27. oktobra o. g. izabrali iz svoje sredine privremeni odbor Narodnoga Veća. Ovaj je odbor preuzeo u svoju brigu sve privremene odredbe, da se čuva u gradu mir i red, dok sveopća narodna skupština ne izabere stalani odbor.

Juče, u nedelju u 5 sati posle podne obdržavana je skupština. Već pre uređenoga sata sakupljali su se brojni građani, bez razlike vere, Srbi i Hrvati da sudeluju kod ove istorijske skupštine, na kojoj će se birati izbornici građana za Narodno Veće. Prostrana dvorana, u kojoj zaseda srpski narodni crkveni sabor, bila je gotovo preplavljena. Sva su mesta prepunjena; mnogi moraju stajati. Dvorana je u polutami: električno osvetljenje zamenile su dve voštanice.

Kroz sumrak raspoznajemo lica najvidljivijih građana, Uz časnu svešteničku halju vidimo našeg ratara, uz obrtnika školovano gospodina. Sve ih je ujedinila jedna misao, jedna želja. Zastupan je čitav grad, svi njegovi društveni krugovi. Svi su ozbiljni, i očekivaju nečeg velikog. Nema više zapt, u kojem smo stotinama godina stajali, neprijatelj naš je

porazen i moli mir. Austro-Ugarska je pojam, koji spada u prošlost. Iz razvalina njezinih nastaju nove države. Naš narod, Slovenci, Hrvati i Srbi, uređujuja takođe svoju novu domovinu, jedinstvenu državu Jugoslavena. Sav naš narod, trojeg imena, a žele i misli jedne, danas je ujedinjen. Naša nova zajednička otadžbina ostvarena je, a na nama je, da ju izgradimo. Težak je to posao; treba nam suradnje sviju. Ali vera u veliku budućnost našega naroda ispunjava sve prisutne, tako da će u krugu svih slobodnih kulturnih naroda vidno mesto zauzeti naš narod imena srpskog, slovenačkog i hrvatskog, a jugoslavenska država biti uzoran primer slobodne i sretno demokratske države.

Sred opće tišine uzima reč prof. *Milan Nedeljković*, pozdravlja skupštinu i izveštava o radu privremenog odbora, koji je spremio sve što je potrebno, da se osnuje Narodno Veće.

Iza njega progovori *Dr. Juraj pl. Raskai*, koji je općenito ocrtao naše dužnosti prema novoj našoj državi, a među njima osobito upozorio na dužnost zajedničkog rada, pokoravanje Narodnom Veću, slogi i uzdržavanje reda.

Posle Dr. Raskajia prikazao je *Dr. Stjepan Simeonović-Cokić* odnošaj između narodnog Veća i Narodne Vlade, kao i njihove zadatke. Narodno Veće je danas zajednički sabor Jugoslavije, vrhovna vlast u Hrvatskoj, Bosni, Dal-

